

Kulturni performans: iščitavanje performativnih iskustava ceremonije vjenčanja

Renka, Martina

Undergraduate thesis / Završni rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:342548>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-18**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

Sveučilište u Rijeci

Filozofski fakultet u Rijeci

Odjek za kulturalne studije

MARTINA RENKA

Kulturni performans: iščitavanje performativnih i performerskih iskustava ceremonije
vjenčanja

ZAVRŠNI RAD

Rijeka, Rujan 2015.

Mentorica:

doc. dr. sc. Diana Grgurić

SAŽETAK

Kulturni performans: iščitavanje performativnih i performerskih iskustava ceremonije vjenčanja

Rad se bavi analizom obreda vjenčanja unutar konteksta kulturalnog performansa. Performans se bavi ljudskim praksama izvođenja unutar kulture, umjetnosti i općenito cjelokupnog društva, a kulturalni performans je podvrsta koja se odnosi na svako izvođenje društveno organiziranih oblika ponašanja namijenjenih pokazivanju, čiji je cilj ostvariti komunikaciju sa publikom. Vjenčanje kao jedan od najstarijih društvenih obreda spada u kulturalno-ritualnu manifestaciju koja se može usporediti sa kazališnim izvođenjem. Ovaj rad će stoga iz socio-antropološke i lingvističke perspektive u kombinaciji sa teorijama autora, ponuditi analizu ceremonije vjenčanja u okvirima kulturalnog performansa. Cilj je iščitati i prikazati određene konvencije i elemente čina vjenčanja koji ga smještaju u domenu kulturalnog izvođenja.

ključne riječi: performans, kulturalni performans, obred, ceremonija, vjenčanje, performativnost, iskustvo

Abstract

Cultural performance: reading performative and performers experience of the wedding ceremony

This paper analyzes the wedding ceremony within the context of cultural performances. The performance deals with human performance practices within the culture, art and in general the whole society, while cultural performance is a subset that is applicable to every performance of limited social behaviors intended to demonstration, which aim is to communicate with the audience. Marriage as one of the oldest social rituals is one of the cultural-ritual events which can be compared to the theatrical performing. This work will therefore provide an analysis of the wedding ceremony within the framework of cultural performances, from socio-anthropological and linguistic perspective, combined with theories of the author. The aim is to read and display specific conventions and elements of the wedding which is placed in the domain of cultural performances.

keywords: performance, cultural performance, ritual, ceremony, wedding, performativity, experience

SADRŽAJ

UVOD	4
1. PERFORMANS	5
1.1. Podjela	6
2. KULTURNI PERFORMANS	7
3. ANTROPOLOGIJA VJENČANJA	8
3.1. Općenito o vjenčanju	8
3.2. Kršćansko tradicionalno vjenčanje – ženidba	10
3.2.1. Pravni dio	11
4. PERFORMATIV I TEORIJE LINGVISTIČKOG IZRAZA	12
4.1. Lingvistička obilježja i performativnost u obredu vjenčanja	13
5. CEREMONIJA VJENČANJA KAO KULTURNI PERFORMANS	15
5.1. Tijek vjenčanja kao tijek performansa	19
5.2. Interkulturalnost i vjenčani običaji u drugim državama	22
6. ZAKLJUČAK	24
7. POPIS LITERATURE	25

UVOD

Otkako sam bila djevojčica, oduvijek sam maštala o velikom i glamuroznom vjenčanju u kojemu bih, u ulozi mladenke, nosila predivnu bijelu i raskošnu vjenčanicu, koja je istovremeno, podsjećala na velike i skupocijene haljine kakve su nekada nosile princeze, kraljevine i slično. S obzirom kako danas živimo u medijskom društvu spektakla, ovakva maštarija i slične njoj, aktivno se promiču kao simbol ideala i kiča kojoj bi svaki budući bračni par trebao težiti. Ako napravim kratki odmak od materijalne i komercijalne strane priče, osim iskrenih osjećaja ljubavi, međusobne pripadnosti između partnera te želje za stvaranjem obiteljske zajednice, u svojoj suštini, cjelokupna ceremonija vjenčanja djeluje kao jedna vrsta vjersko-ritualne senzacije popraćena elementima kazališne glume. Svaka osoba koja sudjeluje u ceremoniji zauzima određenu igranu ulogu, a svi zajedno kreiraju jedan komad životne predstave. Da ne ulazim u daljnju filozofsko-metaforičnu dubiozu, ovim radom pokušati ću prikazati obred vjenčanja u kontekstu kulturalnog performansa. Cilj mi je iščitati i prikazati performerska obilježja, kao i performativne karakteristike za vrijeme i tijekom izvođenja obreda, kako bih uz pomoć određenih filozofskih teorija i koncepata autora, uokvirila i argumentirala svoje istraživanje, te na temelju dobivenih rezultata i činjenica dokazala kako je iskustvo vjenčanja odličan primjer kulturno-ritualne manifestacije. Govoriti ću iz perspektive objektivnog analitičara, koji otkriva skrivene konvencije obreda i prikazuje ih u kontekstu svakodnevnog i kazališnog izvođenja, a koje istovremeno spada u domenu kulturnog performansa. Naglasak stavljam na tradicionalno crkveno kršćansko vjenčanje sa primjesom hrvatskih običaja i normi, ali ću se dotaknuti općenito socio-antropološke strane obreda, kao što ću prikazati i usporediti primjere unutar drugih država u kontekstu interkulturalnosti i miješanja-spajanja kulturno-tradicijskih običaja. Osim lingvističkog izraza, dotaknuti ću se i pravno-službenih regula kojima se uređuje sam čin sklapanja bračne zajednice.

1. PERFORMANS

Kao zaseban pojam, studije performansa izmiču fiksnoj i jednostavnoj definiciji unutar akademskih okvira značenja. To je relativno složeno i novo područje discipline koje je nastalo kao sinteza velikog broja naučnih disciplina: antropologije, teatrologije, sociologije, estetike, filozofije, studija kulture, feminističkih teorija i teorija roda, psihoanalize, lingvistike, teorije medija, itd. (Jovičević, 2007:3). Sastoji se od širokog spektra raznih aktivnosti koje se tiču umjetnosti, literature i društvenih znanosti, a sve sa ciljem pokušaja analize i shvaćanja određene društvene aktivnosti (Carlson, 2004:1). S obzirom na svoju otvorenost i mogućnost konstantnog upisivanja značenja, prema Jovičević (2007:3): „omogućavaju proučavanje i analizu svih aspekata ljudskog ponašanja od najbanalnijeg izvođenja u svakodnevnom životu do umjetničkog izvođenja u vizualnim i izvođačkim umjetnostima“. Naravno, bitan je i društveni, kulturni, ekonomski i politički kontekst unutar kojeg se određena aktivnost proučava te na koji način djeluje na sami razvoj i implementaciju u svakodnevnom životu.

Termin „performas“ spada u konceptualnu umjetnost, a dolazi od engleske riječi „performace“ što označava predstavljanje, djelovanje, akciju, radnju. Prema tome, šire značenje performiranja moglo bi se razumjeti kao određeno izvođenje nečega.

Sami počeci ozbiljnijeg razvoja terminologije i teorije započeli su 1960-tih i 1970-tih godina, a svoje korijene vuku iz antropologije i teatrologije. Tako je među prvima, sociolog Erving Goffman primjetio elemente izvođenja i zauzimanja uloga u svakodnevnim društvenim situacijama, antropolog Victor Turner je nastavio Goffmanov rad, prebacujući koncept društvenih uloga unutar kazališno-dramskog okvira, a teatrolog Richar Schechner je u plodonosnoj suradnji sa Turnerom povezao ljudsko ponašanje unutar kazališno-dramskih okvira kao dio „društvene drame“, odnosno, „estetske drame“. Kao što Carlson tvrdi (2004:13), ono što performans ostvaruje i način na koji se ostvaruje moguće je vidjeti na mnogo razina, pogotovo unutar kulture gdje se isprepleću razne ljudske aktivnosti i ponašanja, koja se mogu analizirati i smjestiti unutar dimenzija spomenutog termina. Tu pojavu, Schechner zove „široki spektar“ ili „kontinuum“ akcija rangiranih od rituala, igre, sportova, popularnih zabava, izvođačkih umjetnosti (teatar, ples, muzika) i svakodnevnih performansa, do izvođenja socijalnih, profesionalnih, rodnih, rasnih i klasnih uloga, lječenja (od šamanizma do kirurgije) i raznih reprezentacija i konstrukcija akcija u medijima i na internetu.¹

¹ Vujanović 2007:22

S obzirom kako je performans sveobuhvatna i opsežna kategorija, koja se bavi ljudskim praksama izvođenja unutar kulture, umjetnosti i općenito cjelokupnog društva, Schechner je stvorio svoj vlastiti termin: „obnovljeno ponašanje“ (eng. *restored behavior*)², kasnije zastupljeno i kao „pokazivanje činjenja“ (eng. *showing doing*)³, koji je primjenjiv na gotovo sve društvene aktivnosti. Njime se želi razdvojiti svjesno/namjerno/uvježbano izvođenje od originalnih praksi, koje su pod utjecajem raznih modela ljudskog ponašanja. Prema Carlsonu (2004:47), obnovljeno ponašanje može proizaći iz različitih kombinacija organiziranih događaja unutar ljudskih kultura, čime se stvara nova realnost i novo iskustvo svakodnevnice odvojeno od onoga tko svjesno izvršava izvođenje/ponašanje. Drugim riječima, sam čin neke svakodnevne ljudske prakse poput npr. češljanja kose pred ogledalom, ne možemo svrstati u performans u uobičajenom smislu, s obzirom kako nije namijenjen pokazivanju. Tako Jovičević (2007:8) u svom radi tvrdi: „Ono što čini izvođenje jedinstvenim jeste da se čin izvođenja i čin njegove recepcije odvijaju kao realna aktivnost ovdje i sada. Dakle, izvođenje znači dio života koji izvođači i gledaoci zajedno provode i troše u istom prostoru u kojima se odvija izvođenje i gledanje. Emisija i recepcija znakova i signala odvijaju se istovremeno“. Time se želi ukazati kako svaka ljudska aktivnost ili ponašanje može biti shvaćena kao izvedba ukoliko je predstavljena i izložena na gledanje kao takva. Iznimno je bitno jedinstvo događaja kao „interaktivnost“ između izvedbe/ponašanja/događaja, zatim, konteksta unutar kojeg se određena izvedba/radnja odvija i percepcije iskustva onoga tko sudjeluje i onoga tko gleda. U takvim okolnostima, s obzirom na konstrukciju, performans ne možemo promatrati kao nešto jednoznačno i univerzalno.

1.1. Podjela

S obzirom na svoju interdiscipliniranost, interkulturalnost i promjenjivost, „studije performansa/izvođenja (eng. *performance studies*), kao i pojmovi performansa (eng. *performance*), izvođenja (eng. *performing*) i izvođačkih umetnosti (eng. *performing arts*)“⁴, prema Jovičević (2007:12), razmatraju se u četiri osnovna pravca:

² Vujanović 2007:22, citirano prema: Richard Schechner, *Between Theater and Anthropology*, str. 35-116 i *Performance Studies*, str. 28-30

³ Vujanović 2007:22, citirano prema: Richard Schechner, *Performance Studies*, 2. *What is Performance?*, str. 22

⁴ Vujanović 2007:19

1. „obnovljeno“ ili „uvježbano ponašanje“ – naglasak je na procesu izvođenja između subjekta i prakse izvođenja/ponašanja unutar društvenog okvira (npr. kako jedemo, vodimo ljubav....)
2. umjetničko izvođenje
3. antropološka metoda neposrednog sudjelovanja – promatra se nečija vlastita kultura i ponašanje
4. aktivno sudjelovanje i isčitavanje umjetničkog stvaranja u društvenim procesima

Teoretičar Richard Schechner je učinio bitan doprinos na području promatranja kulturno-društvenog performansa u okvirima umjetničke izvedbe. Nasuprot svim ostalim teoretičarima, on je umjetnički performans izjednačio sa kulturnim performansom, odnosno, artefaktom. Prema navedenom, umjetničko djelo može se promatrati kao dio kulturne prakse, i obrnuto, društvene i kulturne prakse, kao i rituali, mogu se razmatrati u domeni umjetničkog.

Time mogu zaključiti kako je performans opsežna interdisciplinirana kategorija zamagljenih granica i definicija, koja se provlači kroz sva područja umjetnosti, kulture i društva.

No, ono čime se namjeravam baviti u ovome radu jest analiza cjelokupne ceremonije vjenčanja u kontekstu kulturalnog performansa.

2. KULTURNI PERFORMANS

U svom radu Carlson (2004:13) navodi da je performansu, ovisno o tome što on ostvaruje i kako to ostvaruje, moguće pristupiti sa različitih strana, ali generalno, unutar svake kulture postoji konsenzus koji otkriva različite vrste aktivnosti, koje mogu biti odvojene od ostalih aktivnosti vremenom, stavom i prostorom, a svaka od njih može biti analizirana kao dio performansa. Zato su u procesu shvaćanja značenja modernih koncepata izvođačkih studija, najveći utjecaj i doprinos imale humanističke znanosti u okvirima antropologije, kao i kulturalni studiji.

Kulturalni performans je svako izvođenje društveno organičenih oblika ponašanja namijenjenih pokazivanju. Da bi se neki performans smatrao uspješnim, on treba pridobiti pažnju publike, odaslati određenu poruku i na kraju, uvjeriti publiku u tu poruku. Drugim riječima, treba ostvariti komunikaciju sa publikom.

Ponekad se ne mogu jasno odrediti i povući granice između javnog života, „svakodnevnog života i porodičnih ili društvenih uloga, religioznih ili ritualnih uloga, ili kulturalnog performansa velikih društvenih rituala koji su još više umnoženi i uvećani u medijskom društvu, kao što su na primjer otvaranje Olimpijskih igara, predsjednički nastupi, državničke sahrane, emisije serijala »Veliki brat«, itd.“ (Jovićević 2007:29).

Kulturalno izvođenje sastoji se od „obnovljenog ponašanja“, „artificijelnih“ radnji i ponašanja koje se mogu doživjeti kao gluma, kao prerusavanje i zauzimanje određenih uloga ovisno o kontekstu u kojemu se nalazi. Preuzimanje uloga odvija se svakodnevno, čak i po nekoliko puta, a publiku-gledaoce ispred kojih se performans odvija, može sačinjavati jedna osoba ili skupina ljudi. Tako Jovićević (2007:11) u svom radu navodi kako Schechner vjeruje da se unutar svih kultura mogu pronaći zajednički strukturalni elementi i kategorije, koje sačinjavaju scensku platformu. Iako nisu univerzalni, koriste se u studijama izvođenja kako bi olakšali prepoznavanje i tumačenje određenog performansa, bilo teatarsko, ritualno ili parateatarsko iskustvo iz svakodnevnog života, kao i medijskog svijeta. Te elemente sačinjavaju: „tekst, pokret, mizanscen, organizaciju i upotrebu prostora, scenografiju ili ambijent, atmosferu, publiku, recepciju“⁵.

Kroz sve sastavne elemente kulturnog performansa, u nastavku rada ću se baviti se analizom obreda i samog čina vjenčanja, te prikazati argumentiranim tvrdnjama zašto je to jedan od odličnih primjera takve vrste izvođenja.

3. ANTROPOLOGIJA VJENČANJA

3.1. Općenito o vjenčanju

Vjenčanje spada u jedan od najstarijih tradicijskih obreda u povijesti ljudske kulture. Između ostalog, jedan je od najvažnijih i najznačajnijih životnih događaja prepun emocija. Ono predstavlja slavljenje ljubavi i ulazak dvaju supružnika u jednu novu sferu zajedničkog životnog putovanja koja se zove bračna zajednica.

Svećenik, džakon, matičar ili druga pravno kvalificirana osoba odobravaju valjanost braka, a ženidbenim ugovorom sjedinjuju se dvije strane obitelji te se ustanovljuju određena prava i

⁵ Jovićević 2007:11

obaveze čime budući supružnici postaju jednaki pred zakonom. U današnjem govoru, pod ženidbom podrazumijevamo sam čin stupanja u brak, tj., obred vjenčanja, tako da ću istovremeno unutar samoga rada kombinirati spomenute istoznačnice.

U ljudskoj povijesti kulture nije oduvijek postojao romantičko-idealistički pogled na sklapanje braka kao što je to danas. Naime, ljubav nije bila glavni motiv i pokretač za ulazak u bračnu zajednicu, već političko-ekonomska korist. Ovisno o benefitima, vjenčanja su tako predstavljala jedan od oblika sklapanja pravnog „ugovora“ između dvije obitelji, najčešće velikaške i iz viših društvenih slojeva. Takav tip dogovorenih brakova bio je dio tradicije kroz dugi period: „Brakovi su bili sklopljeni iz obiteljskih razloga i ekonomske koristi sa nadom da će tek kasnije rezultirati u ljubavi“ (Coontz 2006, citirano prema Ruonala 2013:1).

Ovisno o kulturnom porijeklu i tradicijskim običajima, postoje razne vrste i načini slavljenja toga obreda. U svojem istraživanju Holmberg i Hu (2014:5) navode kako su kulturalna vjenčanja ona koja se odnose na svaku kulturu, ali koja nije nužno lokalno i tradicijski povezana sa mjestom odvijanja ceremonije. Drugi naziv za takvu vrstu jesu tematska vjenčanja. Zatim, navode kako su tradicionalna vjenčanja ona koja slijede vjenčanu tradiciju i običaje određene kulture, a tradicionalna kulturalna vjenčanja su ona koja se odvijaju u nekom drugom kulturnom području od izvornog, a opet slijede izvorne vjenčane običaje. Tako za primjer uzimaju tradicionalno Indijsko vjenčanje koje je održano u Finskoj.

Kako svaka kultura ima svoje vlastite specifične elemente tradicionalnog vjenčanja, kao i obrnuto, svako tradicijsko vjenčanje ima jedinstvene kulturne običaje, a zapravo cijeli proces je potpomognut interkulturalnim dodirima, globalizacijskim trendovima i medijskim strujanjem, stoga nije teško zaključiti kako je cjelokupna ceremonija vjenčanja izrazito prilagodljivo i fluidno područje sklono konstantnim upisivanjima novih elemenata i značenja.

Iako postoje razne mogućnosti, kombinacije i varijacije na temu ženidbe, ono što je svima zajedničko jesu zaruke i obećanje na vjernost. Prema Periću (2010:3) zaruke su javni dogovor i obećanje kojim se mladić i djevojka namjeravaju međusobno uzeti za bračne partnere, a koje je simbolizirano mladićevom predajom prstena svojoj djevojci. Time se obvezuju na vjernost.

3.2. KRŠĆANSKO TRADICIONALNO VJENČANJE – kršćanska ženidba

Prema kršćanskoj tradiciji, „brak je od 1946. prevagnuo kao izraz za zakonom priznato združenje muškarca i žene radi osnivanja obitelji. Do tada se rabila riječ ženidba. Sada je ženidba u kanonskom pravu isto što i brak, zajednički život muža i žene koji su se pred Bogom uzeli, zakleli i žive svoje zajedništvo kao sakrament“ (Perić 2010:5).

Ona se sastoji u međusobnom darivanju i primanju dviju osoba različita spola te u zajedničkom životu, stanovanju i pomaganju, zatim u rađanju i odgoju djece. Ženidbeni ugovor dvoje kršćanskih vjernika nije samo pravni čin nego i sakrament. Kršćansko vjenčanje nije samo pravni čin i službeni ugovor nego i duhovni savez između Boga i ljudi te supružnika međusobno.⁶ Prema Periću (2010:11), brak koji je sklopljen u Crkvi između krštenih osoba smatra se sakramentom (otajstvo, prisega, svetinja) unutar kojeg „obećaju i pristaju živjeti kao supružnici dijeleći skladnosti i protivnosti, zdravlje i bolesti, uspjehe i neuspjehe“. Brak sklopljen između nekrštenika ne smatra se sakramentom. Ženidba, po svojem svojstvu, mijenja osobni status (pravne i poslovne norme osobe).

U svom radu Jurčević (2008:159) navodi kako su potrebna tri elementa za kršćansku ženidbu. Prvi je sveti sakrament krštenja, zatim privola (obostrani samovoljni pristanak zaručnika-ugovor) te konzumacija ženidbe. A da bi ženidba uopće i bila pravno valjana, trebaju biti zadovoljena tri temeljna uvjeta: valjana privola, valjana kanonska forma i pravna sposobnost stranaka (Svažić 2008:223). Temeljne osnove na kojoj počiva bračna zajednica jesu jednost (jedinstvo, zajedništvo i vjernost u ljubavi) i nerazriješivost ženidbe.

⁶ Preuzeto sa web stranice: <http://www.franjevaci-samostan-knin.hr/Vjencanje.php>, pristupljeno dana 25.08.2015.g

3.2.1. Pravni dio

Osim kratkog uvida u socio-antropološke aspekte vjenčanja, valjalo bi se dotaknuti određenih normi i zakona sa pravno-službenog gledišta u Republici Hrvatskoj. Forma sklapanja braka može biti u građanskom i vjerskom obliku.

Ženidbena zajednica se uspostavlja ili nastaje ženidbenom privolom bračnih stranaka, koju na vani treba očitovati na način određen zakonom. Za katoličke vjernike taj način određuje Crkva.⁷ Prema Članku 7. Obiteljskog zakona (Narodne novine broj 116/2003.), brak u građanskom obliku sklapa se pred matičarom.⁸ Prema Ustavnom sudu RH, kako u svom radu navodi Nenad Hlača (2006:1066): „brak sklopljen u skladu sa Zakonom o braku i porodičnim odnosima proizvodi pravne učinke, a da vjenčanje po vjerskom obredu predstavlja vršenje vjerskog čina“. Drugim riječima, vjenčanje u vjerskom obliku smatrano je isključivo kao vjerski obred te nije zakonski pravovaljano. Da bi dobilo pravni status, vjenčanje treba biti sklopljeno po spomenutom Zakonu o braku i porodičnim odnosima u građanskome obliku. Tako u Članku 9. Obiteljskog zakona (Narodne novine broj 116/2003) stoji kako se brak u vjerskom obliku s učincima građanskog braka sklapa pred službenikom vjerske zajednice koja s Republikom Hrvatskom o tome ima uređene pravne odnose.⁹ Nakon što je ženidba sklopljena u kanonskom (vjerskom) obliku, matičaru, koji predstavlja građanski oblik i djeluje u ime Zakona RH, treba biti dostavljena isprava kojom se dokazuje da je brak sklopljen, i koja je potpisana od strane svjedoka, svećenika i bračnih partnera. Nakon što je provjerio da su ispunjene pretpostavke o sklapanju ženidbe ispravne i odobrio potvrdu, matičar je dužan upisati novopečeni bračni par u Matičnu knjigu vjenčanih. Tim činom, vjerski sklopljen brak dobiva građanskopravni status i kao takav, zakonski je odobren i pravovaljan.

Naravno, treba imati u vidu kako svaka država ima svoje posebno uređene zakone i pravila o sklapanju braka.

⁷ Preuzeto sa web stranice: <http://www.vjeraidjela.com/sakrament-zenidbe-pravni-vid/>, pristupljeno dana 02.09.2015.

⁸ Preuzeto sa web stranice: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/306171.html>, pristupljeno dana 08.09.2015.

⁹ Preuzeto sa web stranice: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/306171.html>, pristupljeno dana 08.09.2015.

4. PERFORMATIV I TEORIJE LINGVISTIČKOG IZRAZA

Prije nego krenem u analizu obreda iz lingvističke perspektive, prvo bi valjalo definirati što je to performativ i koje su teorije lingvističkog izraza.

Teorija performativnosti tiče se razine jezika, a njezinim temeljnim začetnikom smatra se britanski filozof John Austin čija su predavanja izložena na sveučilištu Harvard 1955.godine, a kasnije objavljena u knjizi „How to Do Things With Words“. U svojoj filozofskoj teoriji predložio je razlikovanje dviju vrsta iskaza.

Prvi su konstativni iskazi, ujedno i temelj tradicionalne lingvistike. To su iskazi kojima se nešto predstavlja, koji utvrđuju i opisuju činjenice i stanja, obavještavaju o njima i odnose se na stvarnost (Vujanović 2007:58), a koji mogu biti istiniti ili lažni (npr. Danas se udajem).

Drugu vrstu nazvao je performativnim iskazima ili performativima. Oni ne podliježu kriteriju istinitosti/lažnosti, već u zbilji izvode određenu radnju (perform) na koju se referiraju (npr. Čini mi se da se danas udajem). S obzirom kako se odnose na neki čin u sadašnjem trenutku, podijelio ih je na uspješne i neuspješne (npr. uspješan performativ bi bio kada bi svećenik proglasio mladence vjenčanima). Međutim, kako je svaki performativ okarakteriziran performativnim glagolom u prvom licu prezenta (npr. imenujem, proglašavam) koji izvodi radnju koju označuje, došao je do zaključka kako su i konstativni iskazi također performativi samo što je iz njih izostavljen vidljivi performativni glagol (npr. Danas se udajem/ Veselim se što se danas udajem).

Drugi bitan doprinos tiče se razvoja opće teorije govornih činova. U cilju razlikovanja onoga što navedeni iskazi čine, podijelio ih je na tri vrste: lokucijski, ilokucijski i prelokucijski činovi. Vujanović (2007:59) tvrdi kako: „Lokucijski čin je čin iskazivanja, ilokucijski kad se u iskazivanju vrši radnja, a perlokucijskim se nešto (posljedice) postiže iskazivanjem“. Time je lokucijski¹⁰ čin orijentiran na značenje, ilokucijski na činjenje (radnju), a prelokucijski na posljedice neke radnje. Ono što Austin smatra izrazito bitnim jest situacija, odnosno, kontekst u kojem se odvija neki performativni iskaz.

No s druge strane, kako je kontekst relativno „nestabilno tlo“ podložno promjenama značenja, Austinov student, John R. Searle, nastavlja razvijati teoriju govornih činova 1969. godine pod istoimenom knjigom (Carlson 2004:63). On se fokusirao na problematiku intencije (namjere) koju sva tri čina sadrže u sebi. Intencija je dio značenja iskaza (ono što je

¹⁰ Svi konstativni iskazi su lokucijski

govornik htio/mislio/osjećao), a isto tako određuje teoriju performativnog čina u kontekstu upotrebe iskaza unutar svakodnevnog govora. S obzirom kako je i sama namjera performativa u određenim okolnostima upitna (npr. ako svećenik proglasi mladence vjenčanima, taj čin ne može više povući), Vujanović (2007:59) zaključuje kako „za uspješnost izvođenja ovog performativa intencija govornika nije važna, već je presudan kontekst čiji je konvencionalni mehanizam ispravno sproveden“. Ukratko, područje performativnih iskaza, gledano sa filozofskih aspekata i lingvističkih teorija, iznimno je problematično. Također, ako uzmemo u obzir da je jezik zapravo sredstvo „igre moći“ (prema Foucaultu) i usudila bih se reći „sredstvo manipulacije“ u svakodnevnoj komunikaciji, onda treba razmotriti i način kroz koji se diskurs upotrebljava unutar masovnih medija i interneta (npr. reklame, oglašavanja...) te kakvi su njegovi efekti, odnosno, posljedice u suvremenom društvenom kontekstu. Prema tome zaključujem kako performativnost lingvističkog iskaza proizvodi određenu vrstu subjektivnog viđenja stvarnosti, a koja se tiče i usmjerena je na oblikovanje mišljenja, slika, ideja, vizija, ukusa, stila, ukoliko, života i načina življenja.

4.1. Lingvistička obilježja i performativnost u obredu vjenčanja

Slijedeći Vujanović (2007:62) koja tvrdi kako se „performativnost, zapravo, može razmatrati u svakoj kulturalnoj i umjetničkoj izvedbi, od masovne društvene manifestacije preko gay parade do monodrame“, na primjeru ceremonije vjenčanja i uz pomoć navedenih teorija, izdvojiti ću i analizirati lingvistička obilježja samoga čina.

Pri analizi, poslužila sam se „obrednim tekstom“¹¹ kojeg izgovaraju mladenici i svećenik za vrijeme crkvenog vjenčanja. On se sastoji od: službe riječi (crkvena čitanja svetih zapisa), svećenikovog obraćanja mladencima, svećenikovih pitanja prije privole, međusobno iskazivanje privole mladenaca, svećenikovog prihvaćanja privole i blagoslova, te predaje prstenja.

Pitanja koja svećenik postavlja mladencima prije privole su:

„I. i I., jeste li ovamo došli bez prisile, da slobodno i posve svjesno sklopite ženidbu?

Jeste li spremni u braku za cijeloga svog života jedno drugo ljubiti i poštovati?“

¹¹ Tekst i navedeni citati su preuzeti sa web stranice: http://www.zenidba.com/tijek_vjencanja.php, pristupljeno dana 26.08.2015.

Svećenikova pitanja jesu lokucijski iskazi. Njegova intencija je saznati jesu li mladenci spremni za ulazak u bračnu zajednicu. Odgovori mladenaca, koji predstavljaju lokucijske iskaze, pretvoriti će se u ilokucijski i prelokucijski čin.

Na postavljena pitanja mladenci odgovaraju potvrdno izjavom „Jesam/Jesmo“, čime konstruiraju performativni ilokucijski čin kojim ukazuju na svoju spremnost i odluku za sklapanje ženidbe. Time je uloga svećenika postavljena u poziciju odluke o daljnjem razvoju performativnog čina vjenčanja.

Nakon toga, svećenik upućuje mladence da si međusobno pruže desnu ruku te izraze privolu: „Ja, I., uzimam tebe, I., za svoju suprugu/supruga i obećavam ti vjernost u dobru i zlu, u zdravlju i bolesti i da ću te ljubiti i poštovati u sve dane života svoga“.

Ovim iskazom, mladenci izražavaju svoju intenciju međusobnog prihvaćanja za bračne partnere. Dio u kojem se „uzimaju“ za supružnike predstavlja ilokucijski čin. Posljedica navedenog iskaza, prelokucijski čin, u ovom slučaju bilo bi „obećanje“ kojim se partneri obvezuju na vjernost, ljubav, međusobnu podršku, oslonac i zajedništvo do kraja života, čime zapravo prestaje njihov „samački“ život i započinje novi, ozakonjeni obiteljski život.

Poslije izrečene privole, mladenci stavljaju ruku na raspelo (sve pod uputama svećenika koji ih vodi u tom procesu) i potvrđuju privolu zakletvom: „Tako mi pomogao Bog, Blažena Djevica Marija i svi sveci Božji“. Iz ove izjave mogu zaključiti da se radi o prelokucijskom metaforičnom činu čiji je posljedični učinak zazivanje i traženje pomoći svetih osoba, a ruka na raspelu potvrđuje ilokucijsku radnju.

Zatim slijedi svećenikovo odobravanje i prihvaćanje privole, njegov blagoslov i međusobna razmjena vjenčanih prstenja uz popratni tekst:

„I., primi ovaj prsten u znak moje ljubavi i moje vjernosti. U ime Oca i Sina i Duha Svetoga“.

Ilokucijskim iskazom „primi ovaj prsten“ popraćena je radnja stavljaja vjenčanog prstena na prstenjak (prvo mladenac mladenki, zatim mladenka mladencu), a prelokucijski učinak je simbolična razmjena prstenja kojom supružnici postaju „vezani“ jedno za drugo.

Nakon toga slijedi sveopća molitva u okviru euharistijske službe i molitva za mladence. Svršetak ceremonije obilježen je sveopćim blagoslovom (mladenaca i uzvanika) i potpisivanjem ugovora (mladenci, svećenik i kumovi) čime je čin sklapanja ženidbe završen.

Ono što je zanimljivo jest to da je cjelokupna ceremonija, popraćena posebno određenim mimikama i društveno-kulturnim obrascima ponašnja za vrijeme odvijanja ovog performansa, a čije ću elemente detaljnije izložiti u nastavku rada.

5. CEREMONIJA VJENČANJA KAO KULTURNI PERFORMANS

Vjenčanje spada u oblik društveno-kulturne manifestacije u kojoj svaka prisutna osoba zauzima i igra određenu društvenu ulogu (npr. mladenka i mladoženja, kumovi, svećenik, uzvanici...), a svi zajedno čine model performansa.

Prije nego li se upustim u detaljnije istraživanje, navesti ću još neke bitne koncepte koji će mi poslužiti pri samoj analizi elemenata kulturnog izvođenja. Ovisno o njihovim teorijama i idejama, izabrala sam istaknuti određene teoretičare.

Prvi, a ujedno i najvažniji, antropolog Victor Turner koji je sa svojim konceptom „društvene drame“ učinio najznačajniji doprinos pri razvoju teorije kulturnog performansa. Tim modelom želio je prikazati kako je tradicionalna dramska organizacijska struktura neke određene kulturalne forme kazališta primjenjiva za analizu i istraživanje određenih kulturno-društvenih manifestacija (Carlson 2004:16). Kao što tvrdi Carlson (2014:16), njegova ideja o metaforičnosti kazališne drame kao okvira kroz koji se mogu sagledati svi kulturni događaji, poslužila je kao baza za daljnji razvoj ove teorije.

Turner je blisko surađivao sa Richardom Schechnerom, kazališnim teoretičarom koji je ostvario značajan doprinos u području studija izvođenja. Zajedno su istraživali odnos između „društvene i estetske drame“, odnosno, spoja antropologije društva i tradicionalne kazališne glume. Osim suradnje i koncepta „obnovljenog ponašanja“ kojeg sam prethodno u radu obrazložila, Schechner je nastavio razvijati model Turnerove „društvene drame“ što je rezultiralo razvoju opće teorije performansa.

Nadalje, ruski svestrani humanist Nikolas Evreinoff tvrdi kako je „teatralnost sama po sebi bazični instinkt, koji je čak temeljniji od estetike ili organizacije rituala“ (Carlson 2004:33). Iznosi ideju kako je „teatralno ponašanje“ prirodno urođeno, a ujedno i baza iz koje su proizašle sve ostale aktivnosti poput kazališne glume i rituala. Također, u svojem djelu „The

Theatre in Life“ izjavio je kako „konstantno igramo uloge kada smo u društvu“¹². Drugim riječima, svakodnevno glumimo i zauzimamo određene uloge ovisno o društvenim situacijama u kojoj se nalazimo. Carlson (2004:33) navodi kako Evreinoff tvrdi da svaki grad, država, nacija pa i povijesna epoha imaju nevidljivog „redatelja“ te kulture koji upravlja i diktira scenografijom, kostimima, maskama i obilježjima društvenih situacija. Ovu tvrdnju mogu usporediti sa slijedećim citatom:

„Tijelo izvođača, onako kako je predstavljeno na sceni, također je naglašeno kulturnim kontekstom u aktualnom procesu civilizacije. Izvođač na sceni ili ponavlja ili razgrađuje modele ponašanja koji su uobičajeni za određenu epohu ili kulturu. U takvim slučajevima, izvođači ne samo da oslikavaju, već sudjeluju i doprinose povijesnom procesu razvoja civilizacije, ispunjavajući određenu socijalnu funkciju“ (Jovićević 2007:35).

Navedene koncepte tako mogu povezati sa ceremonijom vjenčanja. Tako svaki oblik spomenutog obreda ima svojeg „redatelja“, s obzirom kako ono ovisi o kulturnom kontekstu i tradiciji određene nacije (države). No, s druge strane, treba imati u vidu i samu problematiku fluidnosti i promjenjivosti kulturnih granica, koje, zahvaljujući globalizacijskim procesima i trendovima stapanja i preplitanja kulturnih sadržaja, donose i stvaraju nove kulturne obrasce, odnosno, značenja. Vjenčanje je tako sklono raznim interkulturalnim promjenama. Prema tome zaključujem kako su kultura i tradicija „redatelji“ koji upisuju značenje i dodjeljuju društvene uloge u performansu imenom „život“.

Zatim, važno je spomenuti i rad teoretičara Ervinga Goffmana, koji nastavlja razvijati ideju kazališne drame kao „metafore“ igranja uloga u društvenim situacijama.

On se fokusira na odnos između izvođača i publike, pri tome, naglašavajući kako određeno ponašanje ima svoju publiku, dok se paralelno s izvođenjem vrši određeni utjecaj (efekt) na tu publiku. Time publika, tj. individualni pojedinci iz publike, mogu biti „uvučeni“ u proces performansa na nesvjesnoj razini.¹³ Upravo u toj činjenici leži temeljna osnova po kojoj se performans smatra uspješnim: „kako je društveni performans prepoznat od strane društva i kako funkcionira unutar društva“ (Carlson 2007:35). Kao što sam spomenula na početku rada,

¹² Nicolas Evreinoff, *The Theatre in Life*, prijevod Alexander Nazarov, New York, Bretano's, 1927, str.49., citirano prema Carlson 2004:33

¹³ Carlson 2007:35

da bi se neki performans smatrao uspješnim, on mora pridobiti pažnju publike sa ciljem uvjeravanja u nešto ili razmišljanja o poruci koju šalje. Treba ostvariti komunikaciju sa publikom.

Za primjer uzimam uzvanike. Tako u prvom redu, pretpostavljam, kako gosti na vjenčanju u većini slučajeva nisu svjesni svoje uloge „publike“, a niti utjecaja koji taj performans ima na njih. Vrlo lako je moguća situacija da je jednoj polovici uzvanika ceremonija bila zaista predivno iskustvo i doživljaj, u tolikoj mjeri da će određeni elementi (npr. cvjetna dekoracija) poslužiti kao inspiracija za uređenje njihovog budućeg vjenčanja¹⁴. S druge strane, postoji mogućnost kako se drugoj polovici uzvanika, vjenčanje ipak nije svidjelo, čime je pridobilo negativne kritike i komentare. U oba slučaja, performans se smatra uspješnim iz razloga što je privukao pozornost publike i pružio novo iskustvo doživljaja, bilo pozitivno ili negativno.

Što se tiče ostalih uloga, smatram kako su svećenik ili službeno ovlaštena osoba, iznimno svjesni svoje uloge i pozicije koju igraju. S obzirom kako pred zakonom nastupaju u svojstvu pravno-fizičke osobe, oni odobravaju i zaključuju ženidbu pravovaljanom. Bez njihovog posredstva, ne bi bilo moguće sklopiti brak. Tim činom i oni izvode uspješan performans koji ima neposredan utjecaj na uzvanike, a izravan na mladence. Neposredan utjecaj u vidu doživljaja iskustva estetski prihvatljivoga/neprihvatljivoga načina izvođenja (npr. nekome se više sviđa svećenik, nekome matičar), a izravan jer lingvističkim performativnim činom „Proglašavam vas mužem i ženom“ mijenjaju osobni i pravni status mladenaca.

Uloga kumova (kum i kuma), osim najglavnije pri kojoj služe kao pravni svjedoci sklapanja ženidbe, „oni su tu da pomažu mladencima u realizaciji njihovih namjera na vjenčanju“ (Ucović 2014:259). Prema Ucović (2014:259) kuma je obično najbliža prijateljica mladenka i njezina moralna podrška, dok je kum „dežurni zabavljač“, srce svadbe, osoba koja je zadužena za zdravice i „desna ruka“ mladoženje.

„Performans je način ponašanja, pristup određenom iskustvu; to je igrokaz, sport, estetika, popularna zabava, eksperimentalno kazalište, i mnogo više“¹⁵. Prema Turnerovim riječima (1982:78-79), kulturalni performans se može vidjeti kao „dijalektični ples partnera“ trajne društvene drame, u kojoj su značenja sukladna specifičnostima vremena, mjesta i kulture. I unatoč svojoj autonomiji, imaju sposobnost miješati se i stvarati nove vrste i

¹⁴ Odnosi se na sve nevjenčane parove/osobe

¹⁵ Citat McNamara i Schechner „General introduction to the performance studies series“ u knjizi Victoria Turnera „From Ritual to Theatre“ 1982., str. 4

žanrove. Unutar svojih okvira, „performans sam sebe transformira“ (Turner 1982:79), a to se najbolje otkriva u igranju uloga u svakodnevnom životu. Jer kada glumimo, onda glumimo u okvirima koje smo preuzeli iz žanrova kulturnog performansa¹⁶. Imajući na umu kako je obred vjenčanja dio kulturnog performansa, a performans dio kulture, nije bilo teško zaključiti kako i sami obred u svojoj suštini također transformira sam sebe. Rezultat transformacije je stvaranje novih značenja i simbola koji mogu obilježiti i postati esencijalni dio društvenog izvođenja.

Simboli su glavni element društvenih rituala i ponašanja, te su konstantno umješani u procese društvene interakcije. Oni mijenjaju i kreiraju nova značenja i oblike društvenih akcija. Turner (1982:22) navodi kako su „simboli društveni i kulturni dinamični sistemi, koji odbacuju i prikupljaju značenja tijekom vremena i mijenjaju oblike“.

Vjenčanica mlade je jedan od najupečatljivijih simbola ceremonije. Od mladenke se očekuje da doslovno zablista na svoj dan stoga su nametnuta velika očekivanja. Tradicionalna bijela boja vjenčаницe simbolizira nevinost i čistoću duha te je ujedno i najčešći odabir mladenki. Međutim, kako se mijenjaju trendovi, tako se mijenja boja, oblik i veličina, a neke kulture imaju svoje vlastite tradicionalne običaje što se tiče vjenčane oprave (odjeće). Tako npr. iz doba viktorijanske Engleske potječe tradicionalno pravilo mladenkinog odjevanja „nešto novo, nešto staro, nešto tuđe i nešto plavo“ pri čemu „nešto novo“ se odnosi na nešto što je ona sama kupila, „staro“ na nešto što je obiteljski naslijedila, „posuđeno“ se najčešće odnosi na djeverušu ili kumu, a „plavo“ na podvezicu ili nakit.¹⁷ Osim mladenke i eventualno mladenca, nitko drugi ne bi trebao nositi bijelu boju, pogotovo kao boja haljine.. Za mušku populaciju ovog događaja, lakši je odabir odjeće. Oni mogu odjenuti odjelo ili smoking, ali bitno je da se usklade sa vjenčanicom.

Drugi istaknuti simbol, uz privulu, nalazi se čitanju i razmjeni zavjeta budućih supružnika. To je dio koji je neobavezan i proizvoljan. Zavjeti mogu biti osobno sastavljeni od strane mladenaca ili religiozni u suradnji sa svećenikom (službenikom). Oni predstavljaju osobno obećanje na zajedništvo i jedinstvo do kraja života.

Najupečatljiviji trenutak je zasigurno razmjena vjenčanog prstenja čiji je zatvoreni krug simbol je vječne ljubavi, simbol savršenstva, početka i kraja.¹⁸

¹⁶ Turner 1982:122

¹⁷ Holmberg, Hu 2014:13

¹⁸ Preuzeto sa web izvora: <http://wedding.hr/Naslovnica/Pregledclanka/tabid/63/ArticleId/63/Ne-mozemo-s-njima-ne-mozemo-bez-njih-Obicaji.aspx>, pristupljeno dana 01.09.2015.

Vjenčanje kao simboličan čin spajanja mladenaca u bračnu zajednicu, pripada u domenu ritualnih kulturno-društvenih manifestacija. Ritual je iz razloga što ima svoje simbole i kodove ponašanja. Prema Turneru (1982:112), ritual ne pravi razliku između publike i performerera. Umjesto toga, postoji određena zajednica na čijem čelu stoji svećenik ili neki drugi ritualni vođa, a svi zajedno dijele isti sistem vjerovanja i praksi, odnosno, set ritualnih običaja i liturgijskih akcija.

Kao što sam već i spomenula na početku rada, Schechenr smatra da svi scenski oblici izvođenja imaju određene zajedničke elemente strukture: tekst, pokret, mizanscen, organizaciju i upotrebu prostora, scenografiju ili ambijent, atmosferu, publiku, recepciju.¹⁹

S obzirom kako ove strukturne elemente mogu pronaći u tijeku odvijanja vjenčanja (i koje ću opisati dalje u nastavku rada), mogu ih povezati sa konceptom Turnerove „društvene drame“. Turner (1982:92) tvrdi kako drama potiče i sadrži određene refleksivne procese, i stvara kulturne obrasce u kojima refleksivnost može pronaći legitimno mjesto.

Vjenčanje kao oblik društvene i kulturne akcije (rituala), sa strukturom i formom kazališne drame i spektakla dio je koncepta Turnerove „društvene drame“, a kao zaokružena cjelina, po svojim svojstvima pripada u domenu kulturnog performansa.

5.1. Tijek vjenčanja kao tijek performansa

U ovom dijelu, istaknuti ću najupečatljivije elemente ceremonije kao performansa i spektakla namijenog pokazivanju.

Kao i kazališna predstava, vjenčanje uvijek ima već unaprijed određeni datum, vrijeme i mjesto odvijanja. Nekoliko mjeseci prije samog obreda, potrebno je odabrati publiku (uzvanike) i podijeliti pozivnice za vjenčanje: „Pozivanje na vjenčanje nije samo obavijest o terminu i mjestu proslave, nego udar na čula i emocije; to je priprema uzvanika za „sveti“ čin dvoje ljudi te bi po tome trebalo značiti da svaka osoba nakon čina sklapanja braka doživljava duboko spiritualno iskustvo nakon koje dotadašnji život neće biti isti“ (Ucović 2014:260).

Prijevoz do mjesta vjenčanja može biti u običnom autu ili limuzini (po uzoru na američki i anglikanski trend), a mlada može biti sama ili u pratnji obitelji.

¹⁹ Jovičević 2007:11

Što se tiče crkvenog vjenčanja pod misom, postoje dva načina ulaska u crkvu²⁰:

„Prvi način:

Svećenik dođe na vrata crkve, prima mladence i ljubazno ih pozdravlja, ističući da se Crkva s njima raduje.

Zatim se u ophodu ide k oltaru: sprijeda ide svećenik, zatim mladenci; njih mogu, već prema mjesnim običajima, počasnno pratiti barem roditelji i dva svjedoka na mjesto pripravljeno za njih. Za to vrijeme izvodi se svadbeni marš ili ulazna pjesma.

Drugi način:

U određeno vrijeme svećenik dođe na mjesto pripravljeno za mladence ili na svoje sjedalo. Sa zvukom zvona počinje svadbeni marš ili ulazna pjesma i mladenci ulaze u crkvu. Kada mladenci stignu na svoje mjesto, svećenik ih pozdravi i uvede u sam obred svadbenog slavlja“.

Bitno je spomenuti da postoji i još jedan način ulaska u crkvu koji je bliži hrvatskim tradicionalnim običajima:

„U crkvu prvo ulaze gosti, zatim mladoženja sa mladenkinom kumom s desne strane i svojim kumom s lijeve strane. Ako imate djeverušu, ona ulazi u crkvu iza mladoženje noseći prstenje koje predaje mladoženji ispred oltara. Nakon njih, mladenku sa svoje desne strane uvodi otac. Ulaze polako. Otac mladenku predaje mladoženji koji je prima za ruku i vodi je na predviđeno mjesto ispred oltara. Roditelji mladenke sjede u prvom redu iza mladenke, a roditelji mladoženje u prvom redu iza mladenca“²¹

Organizaciju prostora i raspored sjedenja za vrijeme crkvenog vjenčanja mogla bih usporediti sa organizacijom prostora u teatru. Naime, oltar i njegovo uređenje predstavlja scenski prostor pozornice na kojoj se odvija predstava. Glavni glumci na pozornici jesu mladenci, svećenik i kumovi, a publiku kojoj je predstava namijenjena, predstavljaju uzvanici koji sjede u svojim klupama ispred nje i pomno prate događaj. Zapravo, cijela crkva predstavlja scenski prostor performansa jer se ceremonija ne odvija samo na jednom mjestu (npr. oltar), već započinje pri samom ulasku u crkvu.

Također, prema navedenim primjerima, uzevši u obzir i pravni aspekt, zaključujem kako vjenčanje zaista i je dio ritualne manifestacije, s obzirom kako ima svoja vlastita pravila,

²⁰ Preuzeto sa web stranice http://www.zenidba.com/tijek_vjencanja.php, pristupljeno dana 1.09.2015.

²¹ Preuzeto sa web stranice: <http://wedding.hr/Naslovnica/Pregledclanka/tabid/63/ArticleId/63/Ne-mozemo-s-njima-ne-mozemo-bez-njih-Obicaji.aspx>, pristupljeno dana 01.09.2015.

određene norme i kodove ponašanja koji vrijede prije, za vrijeme odvijanja i nakon završetka obreda.

Odabir glazbe predstavlja izuzetno bitan faktor u stvaranju ugođaja i atmosfere. Prema „Dijecezanskom direktoriju o slavljenju sakramenta svete ženidbe“ (2006) postoje posebna pravila vezana za pjevanje i sviranje u vrijeme liturgijskog obreda: „Za vrijeme slavljenja vjenčanja od ulaza do otpusta neka se isključivo pjevaju liturgijske pjesme. Zabranjuje se uvođenje u slavlje profanih pjesama i profanih instrumentalnih skladbi“. Pjesme može izvoditi pojedinac ili zbor, a tek nakon završetka slavlja dopušeno je izvođenje neliturgijskih pjesama po odabiru mladenaca u dogovoru sa svećenikom.

Da bi iskustvo doživljaja bilo još intenzivnije, velika važnost upućuje se izgledu ambijenta, odnosno, crkvenoj dekoraciji. Najčešće se radi o cvjetnom uzorku, cvjetnoj dekoraciji koja određuje ton, boju i ukupan doživljaj atmosfere vjenčanja. Vjeruje se kako cvijeće predstavlja „dobro“, a svojim mirisom tjera bilo kakve „zle“ sile. Osim toga, mlada nosi vjenčani buket koji slavi bogatstvo i ljepotu vječne ljubavi.

Pri završetku obreda, mladoženja poljubi svoju mladenku, čime je njihova ljubav zapečaćena. Nakon toga slijedi potpisivanje dokumenta o činu sklapanja braka te čestitanje mladencima: „Roditelji, kumovi i najbliža rodbina mogu zatim čestitati mladencima u crkvi“²², a svi ostali ispred crkve. Ovdje bih mogla podvući paralelu simboličnog čina čestitanja sa činom pljeskanja nakon završetka kazališne predstave. Uzvanici (publika) čestitaju novopečenom bračnom paru na uspješno izvedenom performansu.

„Potpisivanje i čestitanje prati tiha glazba, sve do svečanog svadbenog marša za izlaz mladenaca iz crkve“²³ što me podsjeća na završetak kazališne predstave kada glumci izađu na pozornicu kako bi ih publika ispratila i nagradila oduševljenim ovacijama.

Običaj je da pri izlasku mladenaca iz crkve gosti bacaju latice ruže ili rižu, kao simbol sreće i blagostanja²⁴, a postoji i vjerovanje kako se mladencima želi da imaju onoliko djece koliko je i zrna riže bačeno na njih.

²² Preuzeto sa web stranice: http://www.zenidba.com/tijek_vjencanja.php, pristupljeno dana 01.09.2015.

²³ Preuzeto sa web stranice: http://www.zenidba.com/tijek_vjencanja.php, pristupljeno dana 01.09.2015.

²⁴ Preuzeto sa web stranice: <http://wedding.hr/Naslovnica/Pregledclanka/tabid/63/ArticleId/63/Ne-mozemo-s-njima-ne-mozemo-bez-njih-Obicaji.aspx>, pristupljeno dana 01.09.2015.

Kako bi ovaj specijalan trenutak bio ovjekovječen, za to je zaduženo fotografiranje i snimanje obrednog procesa, čime su svi specijalni momenti zabilježeni i sačuvani. Time se ulazi u domenu digitalnog performansa, ali o tome više nekom drugom prilikom.

5.2. Interkulturalnost i vjenčani običaji u drugim državama

Pojam interkulturalnosti i interkulturalnog izvođenja nije jednostavno definirati, s obzirom kako još uvijek ne postoji jasna i konkretna definicija. Za početak, valjalo bi se podsjetiti okvirne definicije kulture prema kojoj je kultura kao zajednički ljudski sistem kodova, znakova i simbola kojeg je stvarila određena društvena grupa radi lakše orijentacije i spoznaje drugih društvenih grupa u odnosu prema svojoj. Kultura je fluidno područje sklono kontinuiranom oblikovanju i preoblikovanju određenih modulacija u mentalnom aspektu života. Zajedničku crtu djeli sa performansom: „Tokom izvođenja, svaki njegov element, nalazi se pod utjecajem takvih modulacija. On se preoblikuje, citira i uočava u konotativnom djelovanju izvođenja“ (Jovićević 2007:111). U izvođenju, sudjeluje izvođačko tijelo koje predstavlja određene kodove i simbole, koji se tokom izvođenja mijenjaju ovisno o situaciji i kontekstu u kojoj se nalazi. Takvim činom, otkrivaju se konvencije i sistem funkcioniranja neke kulture.

Ovdje mogu povući paralelu sa vjenčanjem. Kao što sam već ranije spomenula, vjenčanja se razlikuju ovisno o kulturi i tradiciji. U svakom obredu postoje značajni i različiti elementi, simboli i kodovi koji otkrivaju kulturne konvencije i obilježja. S obzirom kako je vjenčanje, kao i kultura, podložno promjenama i upisu značenja, moguće je preuzimanje kulturno-tradicijskih obrazaca iz drugih kultura i tradicija vjenčanja, čime se stvara nova modulacija izvođenja. Usudila bih ih nazvati „hibridnim vjenčanjima“.

U takvom kontekstu, bitno je spomenuti što pojam interkulturalnosti obuhvaća. Ukratko, to je kombinacija, miješanje dvaju ili više kultura čime se stvara novo iskustvo kulturne „hibridnosti“. Interkulturalno izvođenje potpomognuto je globalizacijskim procesima i trendovima. Važno je razdvojiti interkulturalno izvođenje od termina interkulturalnosti. Prema Jovićević (2007:110), interkulturalno izvođenje naglašava raskol ili integraciju između dvije kulture, a zapravo je rezultat miješanja interkulturalnosti i globalizacije. Iako se naizgled čini jednostavno, ovo područje još uvijek nije do kraja istraženo.

Navedene koncepte i okvire teorija mogla bih usporediti i primjeniti na tipove vjenčanja u drugim državama.²⁵

Tako npr. u Finskoj vjenčanja mogu biti održana ili u crkvi ili u domu obitelji mladenke i mladoženje. Do oltara ju prati otac ili muški član obitelji, a vjenčаница može biti tradicionalno bijela ili određena nošnja regije. Običaj kojeg su preuzeli iz britanske kulture jest posipanje rižom novopečenog bračnog para pri izlasku iz crkve, kao simbola plodnosti.

Francuska vjenčanja obično su održana u gradskim mjestima, a uzvanike sačinjava najjuža obitelj. Također, i ovdje se pojavljuje simboličan čin bacanja riže na kraju ceremonije. Vjenčаницe su također bijele boje, a običaj je da mlada nosi i veo preko glave.

Što se tiče talijanske vjenčane oprave, ona je preuzeta iz viktorijanske Engleske po običaju „nešto novo, nešto staro, nešto posuđeno, nešto plavo“. Iznimna je čast nositi bijelu vjenčanicu u kojoj se udala mladenkina majka ili buduća svekrva. Da bi izbjegla lošu sreću, mlada ne bi smjela na sebi nositi ništa zlatno ili pozlačeno dok ne primi zlatni prsten, a mladoženja treba uza sebe imati komad željela radi bračne sreće i tjeranja zlih duhova. Kao i po francuskom običaju, mlada treba nositi veo preko glave kako bi privukla sreću. Na kraju vjenčanja, mladenci vežu čvor ispred crkve kako bi pokazali svoje zajedništvo, i razbijaju staklenu čašu u komadiće čije krhotine predstavljaju broj godina sretnog braka. Umjesto bacanja riže, bacaju se konfetići ušećerenih badema. (Holmberg, Hu 2014:68-77).

²⁵ Parafrazirano prema Holmberg i Hu 2014: 68-77

6. ZAKLJUČAK

Prikazanom analizom zagrebala sam po relativno maloj površini globalno rastućeg trenda „industrije vjenčanja“. Zahvaljujući kvalitetnom marketingu i reklamnoj promociji vodećih medijskih korporacija te „nametnutim“ zahtjevima tržišta koji su vođeni idejom profita i pod utjecajem trendova popularne kulture, „industrija vjenčanja“ kao i svadbena industrija danas cvijetaju u punom zamahu. Masovna kultura koja promiče masovnu proizvodnju i potrošački konzumerizam kao vrhovne vrijednosti suvremenog svijeta, pretvorile su čin vjenčanja i svadbenu svečanost iz tradicionalno-kulturno simboličkog čina ljubavi sa ciljem stvaranja obiteljske zajednice, u pravu kulturno-umjetničku medijsko popraćenu senzaciju i spektakl. Već sama činjenica kako u Sjedinjenim Američkim Državama jedno glamurozno vjenčanje košta u prosjeku 27.000 dolara, što je cijena jednog luksuznog automobila²⁶, pokazuje koliko je mladencima stalo da se prikažu u svome najboljem „svijetlu“ društvenog kiča i raskoša. Ovisno o sumi novaca koju su parovi spremni uložiti i estetici ukusa, performans slavljenja vjenčanja se pretvara u grandiciozni i glamurozni „zabavni igrokaz“ spajanja starih običaja sa suvremenim popularnim trendovima, namijenjen pokazivanju pred publikom. Za one mladence koji su spremni puno potrošiti, proces planiranja vjenčanja traje čak i do godine dana, a u cijelu pripremu uskaču i specijalizirane firme koje se bave uslugom organizacije vjenčanja od najsitnijih detalja pa do kompletne slike, kako bi pružili nezaboravno iskustvo doživljaja i što upečatljiviji dojam dugoočekivanog dana. Stoga ne iznenađuje podatak kako je samo u Pekingu 2012.godine porast poslovanja ovih firmi iznosio za čak 70% više u odnosu na prethodnu godinu.²⁷ Osim navedenog, danas su popularni i tzv. „sajmovi vjenčanja“ gdje kompanije promoviraju i nude svoje usluge kako bi mladencima omogućili što jedinstveniji i zanimljiviji „tijek odvijanja programa“ spomenute društveno-kulturne manifestacije.

Na temelju svega spomenutoga do sada, sa objektivno-kritičkog stajališta, mogu ustanoviti svoj novi pogled na nekad romantičarsko-idealističku perspektivu vjenčanja. Umjesto pravno-formalnog i simboličkog čina spajanja mladenaca u bračnu zajednicu, najveća pažnja i pozornost usmjerena je ka iskustvenom doživljaju publike (uzvanika), gdje je najbitnije da cjelokupni program performansa prođe što upečatljivije. Pri tome sam dobila dojam da iako mladenici jesu glavni uzrok i povod obredu, u usporedbi sa samim procesom odvijanja

²⁶ Preuzeto sa web stranice: <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/unosna-americka-industrija-vjencanja>, pristupljeno dana 10.09.2015.

²⁷ Podatak preuzet sa web stranice: <http://www.capital.ba/u-kini-cvjeta-industrija-vjencanja/>, pristupljeno dana 10.09.2015.

svečanosti, lagano padaju u drugi plan. Time u konačnici, estetika viđenja i iskustvo vjenčanog spektakla pridodaju glavne konture uspješnosti izvođenja kulturnog performansa.

7. POPIS LITERATURE

- Carlson, M. (2004). *Performance: A Critical Introduction*, New York and London: Routledge
- Hlača, N. (2006). *Forma Sklapanja Braka u Republici Hrvatskoj od »Liberalizma« do »Katolicizma« i Natrag*. Izvorni znanstveni rad. UDK 227-282-555(497.5), br. 4, str. 1059–1071
- Holmberg, J. & Hu, Y. (2014). *Guidelines of traditional weddings in different cultures: a market research for Finnish market*. Preddiplomski rad. HAAGA-HELIA University of Applied Science Porvoo Campus
- Jovičević, A. & Vujanović, A. (2007). *Uvod u Studije Performansa*. Beograd: Fabrika knjiga, Objavljeno pod Creative Commons Attribution – Noncommercial – Share Alike licencom: <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/2.5/>
- Jurčević, M. (2008). *Biblijsko-teološki temelj nerazrješivosti ženidbe*. // Riječki teološki časopis. – 16, 1(31); str. 157-175
- Perić, R. (2010). *Smisao Ženidbenog Života*. Varaždinske Toplice: Tonimir
- Puljić, Ž. (2006). *Dijecezanski direktorij o slavljenju sakramenta svete ženidbe*. VJESNIK ZADARSKE NADBISKUPIJE, broj: 1-2/2006., str. 22-26.
- Ruonala, A. (2013). *An Assessment Of Future Trends In Wedding Planning*. A Senior Project presented to the Faculty of the Recreation, Parks, & Tourism Administration Department California Polytechnic State University, San Luis Obispo
- Svažić, E. (2008). *Elementi ništavnosti ženidbe: uloga župnika i pastoralnih suradnika*. // Riječki teološki časopis. – 16, 1(31); str. 221-236.
- Turner, V. (1982). *From Ritual to Theatre: The Human Seriousness of Play*. New York: PAJ Publications
- Ucović, D. (2014). *Kič u suvremenim svadbenim proslavama i običajima*. STATUS Magazin za političku kulturu i društvena pitanja, broj: 17, str.: 253-262,

POPIS WEB IZVORA:

- Agencije (2013). *Unosna američka industrija vjenčanja*. Dostupno na: <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/unosna-americka-industrija-vjencanja>, pristupljeno dana 10.09.2015.
- Anon. (2011). *Tijek vjenčanja*. Dostupno na: http://www.zenidba.com/tijek_vjencanja.php, pristupljeno dana 26.08.2015.
- Anon.,n.d., *Ne možemo s njima, ne možemo bez njih: Običaji*. Dostupno na: <http://wedding.hr/Naslovnica/Pregledclanka/tabid/63/ArticleId/63/Ne-mozemo-s-njima-ne-mozemo-bez-njih-Obicaji.aspx>, pristupljeno dana 01.09.2015
- Blažević V., Vodič kroz crkveno pravo za vjernike (2014). *Sakrament ženidbe (pravni vid)*. Dostupno na: <http://www.vjeraidjela.com/sakrament-zenidbe-pravni-vid/>, pristupljeno dana 02.09.2015.
- Ošap, Ž.V. (2009). Rastimo u vjeri, nadi i ljubavi. *Sakrament ženidbe*. Dostupno na: <http://www.franjevacki-samostan-knin.hr/Vjencanje.php>, pristupljeno dana 25.08.2015.g
- Narodne novine (2003). *Obiteljski zakon*. Zagreb: Narodne novine. Broj: 01-081-03-2596/2. Dostupno na: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/306171.html>, pristupljeno dana 08.09.2015.
- Vijesti iz svijeta (2013). *U Kini cvjeta industrija vjenčanja*. Dostupno na: <http://www.capital.ba/u-kini-cvjeta-industrija-vjencanja/>, pristupljeno dana 10.09.2015.